

Moje vyučování a dojmy z Íránu

Tereza Kapista

Moje zápisky pocházejí z mého deníku a popisují skoro všechno co jsem viděla a prožila bez ohledu na nějaká určitá témata. Zápisky jsou řazeny tak, jak jsem je prožívala.

Téměř současně jsem dostala mailové zprávy od Renata Corsettiho a Atilio Orellany s naléhavou otázkou, zda jsem připravena vést v Íránu kurz pro utečence z Afganistanu v rámci programu UEA: „JAZYK PRO MÍR“. V mozku se mi neobjevila představa Íránu, ale Persie, o které jsem hodně slyšela. Pak jsem si vybavila slovo „utečenci“, tak dobře známé z mé vlastní země. Cítila jsem, že je to apel, volání o pomoc, poskytnutí naděje. Bez nějakého přemýšlení jsem přijala úkol jet do Íránu a dělat to, čím jsem byla pověřena.

Po menších komplikacích jsem dostala informaci, že lístek na cestu je již zaplacen, a organizovat můj pobyt v Íránu bude Reza Torabi. Čas před odjezdem jsem věnovala získávání informací o Íránu. Navštívila jsem íránskou ambasádu v Bělehradě, odkud mě poslali do jejich „Kulturního centra“. Přátelsky mě přijali a hned mi darovali 4 knihy o Íránu v srbštině. Již tituly svědčily o určitém spojení Srbska s Íránem: *Perská kultura na území Jugoslávie, Írán – země věčnosti, Výzkumy íranologů na území bývalé Jugoslávie*. Čtvrtý titul byl měsíčník *NUR* pro kulturu a islámské otázky, který vychází v Bělehradě. Také mi dali video o Íránu. Informace mi tedy nechyběly. Dvě lékařky, esperantistky, které studovaly perštinu a právě se vrátily z Íránu mi půjčily *manto* – dlouhý plášť a šátek – *maknae*. Vyjela jsem do země věčnosti...

Něco o Íránu

Islámská republika je oficiální název země. Rozkládá se na 1.648 milionech čtverečních metrů. Polovinu země zaujímají velehory. Nejvyšší hora je Damavand 5.671 m a hladina Kaspického jezera je jen 28 m nad mořem. Čtvrtina země je poušť a jen zbylá čtvrtina je vhodná k zemědělskému využití. V zemi podle statistiky z roku 2003 žije 68 278 000 obyvatel, ale v Teheránu říkali, že 80 milionů. 29,3% jsou děti do 14ti let. To znamená, že po 6-8 letech víc než 20 milionů mladých bude hledat práci. Obyvatel nad 65 let je jen 4,8%. Průměrný věk je 29 let. Írán patří mezi země s nejmladším obyvatelstvem na světě! V Íránu žije 51% Peršanů, 24% Ázerbajdžánců, 8% Gilaků a Mazandarů, 7% Kurdů a 3% Arabů, mezi nimi Turci, Židé a také potomci Mongolů a Asyřanů atd. Islámské náboženství má dvě větve: šíitskou a sunitskou. Šíitů je více – 89%, ale ústava uznává ještě náboženství zoroastrů, křesťanů a židů.

Moje letadlo přistálo v Íránu 26. listopadu roku 1382 íránského kalendáře. Očekával mě pan Reza Torabi. V jeho domě jsem večeřela. Večeři připravila jeho manželka a já mohu prohlásit, že mi první jídlo velmi chutnalo, ale že íránská kuchyně je zvláštní a velmi chutná. Byla to právě Fahra, manželka Torabiho, která mi poslala pozvání, protože ženu může pozvat pouze zase jen žena. Jet do Íránu není snadná záležitost, nutné je pozvání, vízum, pojištění, očkování...

Po krátkém odpočinku jsme šli hned do Íránského esperantského centra, kde se konalo pravidelné měsíční setkání teheránských esperantistů. Představili mě přítomným, ale hlavní osobou ten den byl mladík Espen, pokud se dobře pamatuji, z Norska. Espen se učil persky a byl v Iránu již 3 měsíce. Nadšeně mluvil o zemi a projevil přání se sem znovu vrátit. Za 3 měsíce se naučil víc, než doma za rok. Přítomní ho zasypávali otázkami a on čile a rozumně odpovídal. Byl velmi sympatický. Chválil íránskou pohostinnost ne ze zdvořilosti, ale z upřímného přesvědčení. Bubnoval na íránský bubínek a žongloval. Byl to hezký zajímavý večer.

Mašhad

Na druhý den jsem letěla do Mašhadu – 1000 km od Teheránu. Na letišti mě očekávaly tři afgánské dívky a pan Said Borhani, který je vyučoval a zasluhuje pochvalu za svou pionýrskou práci v tomto městě. Dívky byly černě oblečené, hlavu zabalenou v šátku a v rukách mi přinášely rudé růže. Později mě tato trojice dívek všude doprovázela. Překvapilo mě, že mi pan Said nepodal ruku, jen se trochu uklonil – *muži se nikdy nedotknou ruky ženy* – ale já jsem se tisíckrát spletla a podávala ruku a pak ji rychle stahovala...

Bydlela jsem v dobrém hotelu. Kromě pokoje jsem měla také kuchyňku, protože Iránci jsou zvyklí cestovat s rodinou a sami si vařit. Hotel tedy neměl ani restauraci, ani kavárnu, ostatně oni alkohol nepijí. Můžete si objednat čaj nebo vodu a vypít to v pokoji nebo v hale u vchodu. Ale samovar je v kuchyňce a vy se můžete obsloužit sami. Sporák je na plyn a v celé zemi se používá plyn na vytápění.

Před odchodem do školy mi pomohla jedna z dívek se ustrojit do třícípého šátku *maknaen* do kterého se „leze“ jako do punčochy a zakrývá také ramena a odhaluje jen obličej. Ale moje vlasy mi stále vylézaly a byly vidět.

Již první den jsem začala s vyučováním. Zájem byl velký, učebna malá. Nebylo místo pro všechny, některé musely stát. (Proto potom některé přestaly chodit.) Opět mě očekávaly s rudou růží a já jsem ji hned použila při vyučování. Teprve po několika učebních hodinách jsem zjistila, že učebna patří Afgánskému ženskému esperantskému klubu. Vyučovala jsem začátečnický a také pokročilý. Velkým problémem pro mě byla pozdní docházka do kurzu, prostě je to takový íránský zvyk, musela jsem čekat i víc než půl hodiny. Vysvětlila jsem jim, že v Evropě to tak nechodí a žádala jsem je, aby chodily přesně. Po 2-3 dnech si zvykly docházet přesně.

Na první pohled v učebně jen černé šátky. Světlé jsou jen obličej. Teprve pak jsou vidět oči těch krásných, nádherných dívek, zvědavých, které napjatě poslouchaly každé mé slovo. Cítila jsem, jak přímo očima sají moje slova a dávají mi vědět očima, že opravdu prahnou po vědění. Kontakt byl navázán okamžitě, upřímný, srdečný a vzájemný. Měly radost z mých lekcí. Nevěděla jsem, že v Iránu *ženy nesmí zpívat* ale já jsem je vyzvala a ony předpokládaly, že to patří k vyučování, a zpívaly stále hlasitěji a s radostí.

Zajímavé bylo například když jsem je učila dny v týdnu a ptala se, který den je prvním pracovním – odpověď: sobota. A volný den: pátek. V Iránu je to tak. Když jsme se učili o kalendáři a já se ptala který den je první v roce, ukázalo se, že je to 21. března – *No ruz*. V ten den se jí sedm jídel, jejichž název

musí začínat písmenem „s“. V ten den se také mohou jíst barvená vejce. V Iránu mají 12 měsíců – prvních šest má 31 dní, následujících pět po 30 dnech, poslední měsíc 29 nebo 30 dní. Znají ale také evropský kalendář a v kalendářích tisknou oba systémy. Iránský kalendář je tzv. sluneční a měsíce dostaly jména pohádkových bytostí, strážných andělů, duchů hor, řek, lesů, ochránců zvířat, rostlin, ohně a kamenů, slunce a země. Pochází to ze zoroastrismu.

V Iránu se mladí lidé převážně učí anglicky. Bylo to pro mne štěstím, protože jsem nemusela ztrácet čas učením latinky. Perský způsob psaní je zcela odlišný. Začínají psát na poslední stránku v sešitě a píší zprava do leva. Také nemají problém se čtvrtým pádem, protože jejich pravidla gramatiky jsou podobná. Výslovnost byla výborná, jen občas místo „o“ vyslovovaly „u“. Z jejich písemných prací jsem poznala, že jména nepíší velkými písmeny. Jejich domácí úkol skoro vždy začínal: „Ve jménu boha!“, třebaže jsem je to nikdy neučila. Z náboženských důvodů musí každý začátek požehnat bůh. Skoro všechny psaly tiskacími písmeny a nespojovaly písmena. Ukázala jsem jim na tabuli jak to správně psát. Hodně jsem na tabuli kreslila, neměla jsem dost pomůcek a hraček na výuku (základní nezbytnosti pro výuku Če-metodou), takže jsem přinášela chléb a ovoce...

Zajímaví jsou tzv. „falešní přátelé“. *Kie* (kde) v perštině znamená *kiu* (kdo). *Šeš* je jako naše šest, ale *kun* (se) znamená zadek. *Se* (jestliže) znamená tři...

Podle osnov jsem došla ke slovu *hundo* (pes) a všimla jsem si, že se na mne dívají s úžasem, ale opakovaly po mne *hundo estas besto* (pes je zvíře). Teprve později jsem se dověděla, že podle koránu je pes v nemilosti a v Iránu nejsou psi. I kočky jsem viděla jen v parku, kde je staré paní krmily. Žádní zvířecí miláčci nežijí v domácnostech s lidmi, Iránci to dodržují.

Našla jsem víc než 50 slov, které se podobají a téměř stejně se vyslovují v srbštině i perštině, protože mnoho srbských slov pochází z turečtiny. Turkové vládli na Balkáně více než 500 let a tak do naší řeči proniklo mnoho turkismů. Ale někde jsem slyšela, že právě perština ovlivnila turečtinu. Kdo ví? Měla jsem však radost, když jsem trochu rozuměla rozhovoru dívek.

Po několika dnech jsem zjistila, že afgánští uprchlíci nemají právo navštěvovat státní školy a právě proto se snaží získat nějaké vzdělání ve všelijakých kurzech: v ošetřovatelství, na počítačích, ve výuce angličtiny, v kaligrafii, v ručních pracích atd. a tedy i v esperantu. Sami již vedou kurzy pro své krajany na počítačích. Za zmínku stojí výuka angličtiny. To probíhá v Iránu na pěti stupních. 1. V případě, že se chcete naučit trochu mluvit bez psaní a čtení. 2. Pokud si přejete naučit se také číst. 3. Jestliže chcete číst a psát. 4. Když se chcete naučit slovní zásobu některé profese s psaním a čtením, bez nějaké znalosti literatury. 5. Jedná se o skutečný kurz, jaký známe z Evropy, kde se vyučuje mluva, psaní a čtení. Jistě zde má vliv neznalost latinky, protože její výuka zabírá mnoho času. Jestliže prodavači stačí se umět zeptat na přání zákazníka, není nutno cizí jazyk zcela ovládat.

Večer a časně ráno jsem se dívala ve svém pokoji v hotelu na televizi. Mají pět kanálů, všechny iránské. Jejich programy jsou velmi užitečné. Například výuka na počítači. Jejich výklad je tak dobrý, že jsem ho bez znalosti perštiny mohla sledovat. Velice pěkně předvádějí vaření národních jídel.

Výborné je pěstování květin. Vysílání pro děti je zábavné. V televizi jsem viděla, že malé holčičky mají světle modré šátky. V reklamách je o mnoho více chlapců než děvčat. Šampony předvádí vždy muži nebo děti. Den nikdy nekončí bez básníka, který recituje básně v krásných zahradách, u jezírek nebo na horách. Pěstují lásku k poezii, což je jejich několik tisíciletí dlouhá tradice. Ale denně alespoň 3x, 4x vysílají filmy o válce mezi Irákem a Iránem, která trvala 8 let a skončila v roce 1988. Ptala jsem se proč. Odpověď zněla: Nemáme právo na ni zapomenout! Ano, to je pravda, ale je také přece třeba vést lidi k toleranci a míru. Neotvírat staré jizvy.

Po obědě mě „trojice“ vodívala k Muzeu imáma Rezy, na starý bazar nebo do Rezovy mešity. Ta je ohromná a krásná. Město Mašhad je poutním místem, kam chodí lidé z celé země i ze zahraničí v určitých dnech. Někdy jich přicházejí i dva miliony. Jméno města znamená „obět“. Ohromné náměstí před mešitou je vydlážděno různobarevným onyxovým mramorem. Uprostřed je místo, kde si muži myjí nohy před vstupem do mešity. Kulatý bazén má 3 schody. Muži vstupují bosí a plechovým talířem či miskou na první schod, nabírají vodu a nalévají si ji na nohy, kde voda není. Ženy jsem neviděla to dělat. Ostatně vchod pro ženy je zvláštní a ženy jsou prohledávány, zda nevnášejí zakázané předměty (zbraně a fotoaparáty atd.). Musily jsme se zout, boty dát do nylonového sáčku, a v mešitě dát do úschovny, kterých je mnoho pro několik tisíců párů bot.

Při vchodu do mešity je třeba pohládit dřevěnou ozdobnou výplň a políbit vrata. Uvnitř je možno si vzít trochu hlíny ve tvaru podobnému kousku mýdla s vytlačeným jménem některého imáma (je jich dvanáct), nebo s nějakým citátem z koránu, protože při modlitbě se ho musí modlíci dotýkat na zemi čelem. Vnitřek mešity je nepředstavitelný. Všechny stěny jsou pokryty droboučnými broušenými zrcátky rozličných tvarů, které vytváří květiny nebo hvězdy různých geometrických tvarů. Ze stropů visí ohromné křišťálové lustry s desítkami skleněných baněk. Okolo a nad hrobem imáma Rezy je pokrývka ze stříbrných a zlacených částeček. Všechny chodby vypadají zářivě a na podlaze jsou překrásné perské koberce. Na policích leží v kůži vázané korány se zlacenými ozdobami ve velkém množství, opravdu nádherné. Lidé si je berou a po použití je vracejí na polici. Irán je znám od pradávna knihvazačstvím, které je zde zvláštním uměním. I pod zemí je mnoho místností, kde je zejména příjemné pobývat v létě za dusivého vedra.